

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
Qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish va sirkulyar iqtisodiyot sharoitida marketing strategiyalari

Turobova Hulkar Rustamovna
Buxoro davlat universiteti dotseni, PhD
Eshbekov Murodjon Uktamovich
Buxoro Davlat Universiteti talabasi
E-mail : uktamovichmurodjon2004@gmail.com

ANNOTATSIYA

Qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish va sirkulyar iqtisodiyot sharoitida marketing strategiyalari

Sirkulyar iqtisodiyot sharoitida qishloq xo'jaligi chiqindilaridan samarali foydalanish ekologik barqarorlikni ta'minlash bilan birga, iqtisodiy foyda olish imkoniyatlarini ham yaratadi. Ushbu maqolada qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilishning asosiy yo'nalishlari, qayta ishlash jarayonlari hamda bozorda muvaffaqiyatli marketing strategiyalarini ishlab chiqish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ilmiy manbalar, amaliy tajribalar va jahon tajribalariga asoslangan qiyosiy tahlil usuli qo'llanildi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash natijasida organik o'g'it, biogaz va sanoat xom ashyosi ishlab chiqarish mumkin. Buning uchun samarali marketing strategiyalari, jumladan, maqsadli auditoriyani aniqlash, raqamli marketing vositalaridan foydalanish va ekologik bozorlarni rivojlantirish zarur. Tadqiqot natijalari qishloq xo'jaligi chiqindilaridan iqtisodiy daromad olish hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash bo'yicha muhim amaliy tavsiyalarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: sirkulyar iqtisodiyot, qishloq xo'jaligi chiqindilari, monetizatsiya, marketing strategiyalari, qayta ishlash, ekologik bozorlar.

Kirish :

Sirkulyar iqtisodiyot tamoyillariga asoslangan holda resurslardan samarali foydalanish bugungi kunda global iqtisodiy va ekologik muammolarni hal etishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash va ulardan iqtisodiy foyda olish masalasi jahon iqtisodiyotida dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ilgari qishloq xo'jaligi chiqindilari keraksiz material sifatida qaralgan bo'lsa, bugungi zamonaviy iqtisodiy modelda ularni monetizatsiya qilish imkoniyatlari kengayib bormoqda.

Qishloq xo'jaligi chiqindilaridan organik o'g'it, bioyoqilg'i, hayvon yemi va sanoat xom ashyosi sifatida foydalanish ularning iqtisodiy samaradorligini oshiradi.

2025-YIL 14-15-APREL

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya
Biroq, chiqindilarning to'g'ri boshqarilmasligi ekologik muammolar, tuproq degradatsiyasi va resurslarning samarasiz sarflanishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, ushbu yo'nalishda samarali marketing strategiyalarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Ushbu tadqiqotda qishloq xo'jaligi chiqindilarining bozordagi o'rni ilmiy adabiyotlar, amaliy tajribalar va statistik tahlillar asosida baholanadi. Ushbu maqolaning maqsadi – qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash va ularning iqtisodiy qiymatini oshirish bo'yicha samarali strategiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot metodologiyasi :

Ushbu tadqiqotda qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish va ularning marketing strategiyalarini baholash uchun qiyosiy tahlil usuli asosiy metod sifatida tanlandi. Bu usul turli mamlakatlarda qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash va ularni bozorda realizatsiya qilish bo'yicha qo'llanilayotgan strategiyalarni tahlil qilish imkonini beradi.

Tadqiqot uchun mahalliy va xalqaro ilmiy maqolalar, hukumat va xalqaro tashkilotlarning statistik hisobotlari, sanoat tahlillari, qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash bo'yicha ilg'or xalqaro tajribalar va amaliyotlar, shuningdek, bozorda chiqindi asosida ishlab chiqarilgan mahsulotlarning narxlari va talab darajasi bo'yicha ma'lumotlar tahlil qilindi.

Tadqiqot davomida qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash va bozorda sotishning turli usullari solishtirildi. Chiqindilardan ishlab chiqarilgan mahsulotlarning bozordagi o'rnini aniqlash uchun talab va taklif dinamikasi, narx shakllanishi va iste'molchilar segmentatsiyasi bo'yicha tahlillar o'tkazildi.

Shuningdek, rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlardagi qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash usullari, huquqiy tartibga solish va iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari o'rganildi. Turli strategiyalar asosida olingan natijalar iqtisodiy samaradorlik, investitsion jozibadorlik va ekologik ta'sir mezonlari bo'yicha baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish rivojlangan mamlakatlarda samarali yo'lga qo'yilgan bo'lib, bu jarayonda ilg'or texnologiyalar, davlat qo'llab-quvvatlash dasturlari va bozor mexanizmlarining muhim o'rni bor. Ushbu bo'limda Germaniya, AQSh va Niderlandiyada qishloq xo'jaligi chiqindilaridan iqtisodiy foydalanish bo'yicha yondashuvlar tahlil qilinadi.

Germaniya tajribasi

Germaniya chiqindilarni qayta ishlash bo'yicha dunyodagi yetakchi mamlakatlardan biri hisoblanadi. *Statista* ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda Germaniyada hosil bo'lgan organik chiqindilarning 70 foizdan ortig'i qayta ishlangan.

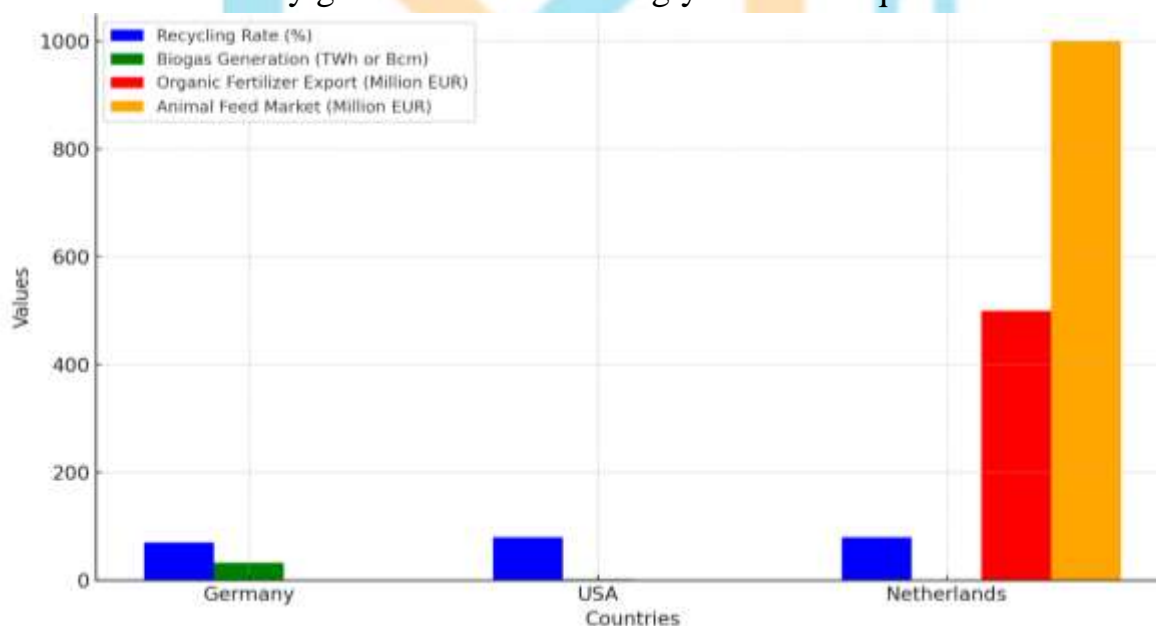
"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya Xususan, biogaz ishlab chiqarish sohasi keng rivojlangan bo'lib, 2022-yilda mamlakatda 9 mingdan ortiq biogaz stansiyalari faoliyat yuritgan. Ushbu stansiyalar yiliga 33 teravatt-soat elektr energiyasi ishlab chiqarib, Germaniya umumiy energiya ehtiyojining 6 foizini ta'minlagan (*European Biogas Association, 2023*).

Biogaz ishlab chiqarish fermerlar uchun qo'shimcha daromad manbai bo'lib, bir o'rtacha xo'jalik yiliga 50-100 ming yevro foyda ko'radi. Germaniya hukumati biogaz ishlab chiqarishni rag'batlantirish maqsadida subsidiya va soliq imtiyozlari taqdim etib kelmoqda.

AQSh tajribasi

AQShda qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish bo'yicha davlat va xususiy sektor tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan turli dasturlar mavjud. Xususan, AQSh Qishloq xo'jaligi departamenti (USDA) tomonidan amalga oshirilayotgan "Biopreferred" dasturi qayta ishlangan mahsulotlar ishlab chiqaruvchilarini rag'batlantirishga qaratilgan. Ushbu dastur orqali qishloq xo'jaligi chiqindilaridan organik o'g'it, bioplastik va hayvon yemlari ishlab chiqarish bo'yicha loyihalarga subsidiya ajratiladi.

2022-yilda AQShda 10 mingdan ortiq fermer xo'jaliklari chiqindilardan iqtisodiy foyda olish maqsadida organik o'g'it va bioplastik mahsulotlar ishlab chiqargan. Bioplastik bozori jadal rivojlanib, 2023-yilda uning umumiy hajmi 11 milliard dollarga yetdi (*USDA Report, 2023*). Shuningdek, chiqindilardan olinadigan biogaz yiliga 2,4 milliard kub metr tabiiy gaz ekvivalentida energiya ishlab chiqarish imkonini beradi.

1-rasm. Qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilishning rivojlangan davlatlar ko'rsatkichi

Niderlandiya tajribasi

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Niderlandiya qishloq xo'jaligi chiqindilaridan maksimal darajada foydalanishga yo'naltirilgan mamlakatlardan biridir. Mamlakatdagi chiqindilarni qayta ishlash darajasi 80 foizga yetgan bo'lib, bu Yevropadagi eng yuqori ko'rsatkichlardan biri hisoblanadi (*Eurostat, 2023*).

Niderlandiyada chiqindilardan ishlab chiqarilgan organik o'g'itlarning yillik eksport hajmi 500 million yevrodan oshadi. Shu bilan birga, chiqindilardan olinadigan hayvon yemlari bozorining yillik hajmi 1 milliard yevroga teng. Bu sohaga investitsiyalar jalb etilishi natijasida qishloq xo'jaligi chiqindilaridan olinadigan mahsulotlarning eksport hajmi yildan-yilga oshib bormoqda.

Niderlandiya hukumati ekologik barqarorlikni ta'minlash maqsadida chiqindilarni qayta ishlashni qo'llab-quvvatlab, fermerlar va ishlab chiqaruvchilarga imtiyozli kreditlar va subsidiyalar taqdim etmoqda.

Xitoy tajribasi

Xitoy qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash va monetizatsiya qilish bo'yicha jadal rivojlanayotgan davlatlardan biridir. 2022-yilda mamlakatda qishloq xo'jaligi chiqindilarining qayta ishlash darajasi 60 foizga yetdi. Hukumat 2025-yilgacha bu ko'rsatkichni 80 foizga yetkazishni maqsad qilgan.

Mamlakatda chiqindilardan biogaz ishlab chiqarish bo'yicha 10 mingdan ortiq inshoot faoliyat yuritadi. 2023-yilda ishlab chiqarilgan biogaz hajmi 25 milliard kub metrni tashkil etib, 50 million xonadon energiya bilan ta'minlangan. Shuningdek, Xitoyda organik o'g'it ishlab chiqarish yillik 30 million tonnadan oshib, bu sohada sezilarli o'sish kuzatilmoqda.

Xitoy hukumati qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlashga qaratilgan loyihalarni qo'llab-quvvatlash uchun subsidiyalar va soliq imtiyozlari taqdim etmoqda. Organik o'g'it va bioyoqilg'i ishlab chiqaruvchilariga kredit va davlat investitsiyalari ajratilgan.

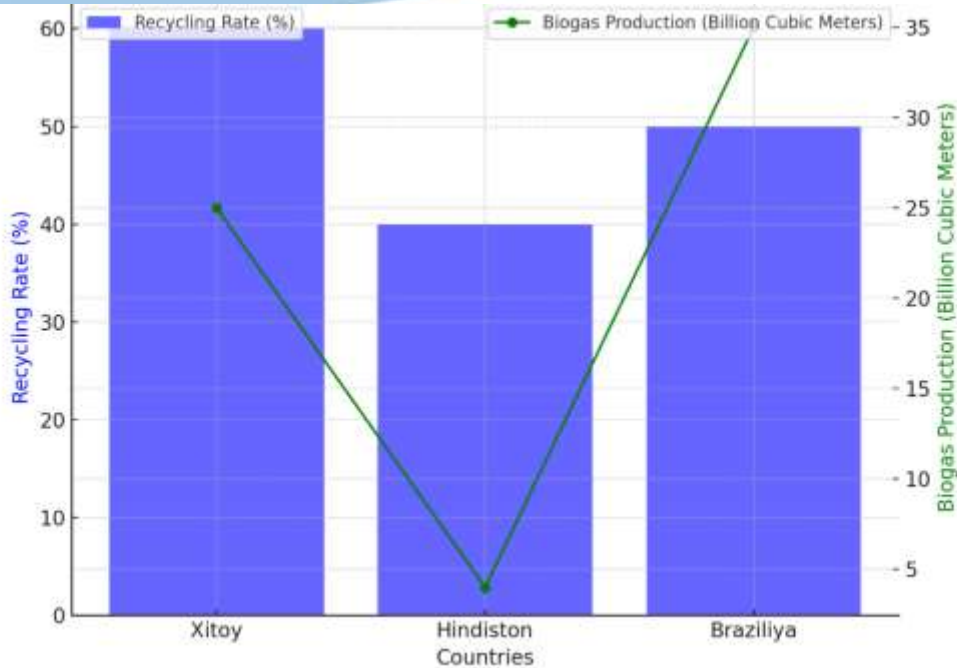
Hindiston tajribasi

Hindiston yirik qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilardan biri bo'lib, har yili 500 million tonnadan ortiq chiqindi hosil qiladi. 2023-yilga kelib bu chiqindilarning 40 foizi qayta ishlangan. Hukumat tomonidan chiqindilarni monetizatsiya qilish bo'yicha turli dasturlar yo'lga qo'yilgan, ammo infratuzilma va texnologik imkoniyatlar hali rivojlanish bosqichida.

Gobardhan dasturi doirasida 2025-yilgacha 500 ta yirik biogaz zavodini ishga tushirish rejalashtirilgan. 2023-yilda Hindistonda chiqindilardan ishlab chiqarilgan biogaz hajmi 4 milliard kub metrga yetgan bo'lsa, 2030-yilgacha bu ko'rsatkich 10 milliard kub metrdan oshishi kutilmoqda.

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Shuningdek, chiqindilardan qog'oz, bioplastik va hayvon yemi ishlab chiqarish rivojlanmoqda. 2023-yilda Hindistonda chiqindilardan tayyorlangan bioplastik mahsulotlar bozorining hajmi 2 milliard dollarni tashkil qilgan.

2-rasm. Qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash va biogas olishda rivojlanayotgan davlatlar tajribasi

Braziliya tajribasi

Braziliya yillik 700 million tonnadan ortiq qishloq xo'jaligi chiqindisi hosil qiladi. 2022-yilda mamlakatda chiqindilarni qayta ishlash darajasi 50 foizni tashkil etgan.

Braziliyada chiqindilardan bioyoqilg'i ishlab chiqarish keng rivojlangan. 2023-yilda mamlakatda 35 milliard litr etanol ishlab chiqarilgan bo'lib, bu mamlakatning transport yoqilg'isiga bo'lgan ehtiyojining 45 foizini qoplagan.

Shuningdek, organik o'g'it ishlab chiqarish ham rivojlanib, 2022-yilda yillik ishlab chiqarish hajmi 20 million tonnaga yetgan. Bu fermerlarning mineral o'g'itlarga bo'lgan bog'liqligini kamaytirishga yordam bergan. Braziliya hukumati chiqindilarni qayta ishlashga qaratilgan loyihalarni qo'llab-quvvatlash maqsadida investitsiya dasturlarini amalga oshirmoqda.

O'zbekiston tajribasi

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish so'nggi yillarda muhim dolzarb masalaga aylanib, bu borada bir qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Mamlakatda yiliga o'rtacha 30 million tonnadan ortiq qishloq xo'jaligi chiqindilari hosil bo'ladi, lekin hozirda ularning atigi 20-25 foizi qayta ishlanmoqda. Asosan, paxta qoldiqlari, bug'doy somoni, meva-sabzavot qoldiqlari va chorvachilik chiqindilari qayta ishlash uchun asosiy xomashyo hisoblanadi.

Biogaz ishlab chiqarish

2025-YIL 14-15-APREL

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

O'zbekiston biogaz ishlab chiqarish bo'yicha katta salohiyatga ega bo'lsa-da, bu soha hali to'liq rivojlanmagan. Hozirda mamlakatda 300 ga yaqin biogaz qurilmalari faoliyat yuritmoqda, biroq bu raqam mavjud imkoniyatlar bilan solishtirganda past. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, agar chiqindilar to'liq qayta ishlansa, yiliga 8-10 milliard kub metr biogaz ishlab chiqarish mumkin. Bu esa tabiiy gaz iste'molini kamaytirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

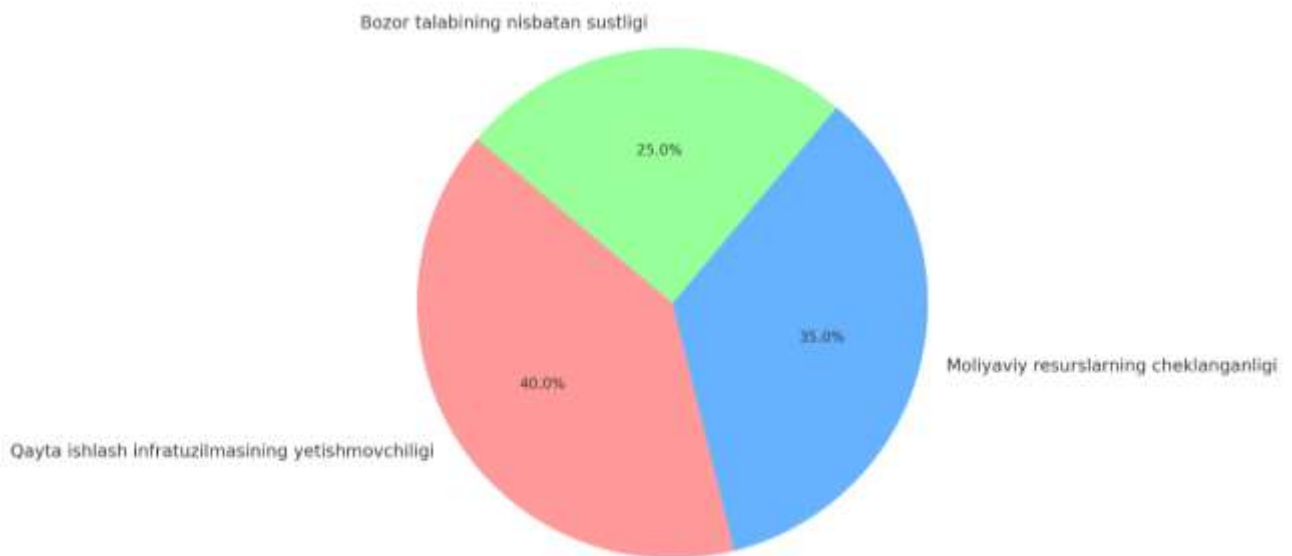
2022-yilda O'zbekistonda 20 dan ortiq yirik fermer xo'jaliklarida biogaz qurilmalari ishga tushirilgan. Xususan, Jizzax va Samarqand viloyatlarida chorvachilik chiqindilaridan biogaz ishlab chiqarish loyihalari yo'lga qo'yilgan bo'lib, ushbu loyihalar yiliga 2 million kub metrdan ortiq biogaz ishlab chiqarish imkonini beradi.

Organik o'g'it ishlab chiqarish

O'zbekiston qishloq xo'jaligi sohasida organik o'g'itlarga talab ortib bormoqda. 2023-yilda mamlakatda 200 ming tonnadan ortiq organik o'g'it ishlab chiqarilgan, ammo bu ichki talabni to'liq qondirish uchun yetarli emas. O'g'it ishlab chiqarishda paxta, g'alla va sabzavot chiqindilaridan keng foydalaniladi. Masalan, Farg'ona vodiysida paxta chiqindilaridan biohumus ishlab chiqarish loyihasi yo'lga qo'yilgan bo'lib, bu o'g'it hosildorlikni 15-20 foizga oshirish imkonini beradi.

Bioplastik va yem ishlab chiqarish

Qishloq xo'jaligi chiqindilaridan bioplastik va hayvon yemlari ishlab chiqarish bo'yicha dastlabki loyihalar amalga oshirilmoqda. 2022-yilda Toshkent va Andijonda qishloq xo'jaligi chiqindilaridan bioplastik mahsulotlar ishlab chiqarish loyihasi ishga tushirilgan. Ushbu loyiha natijasida yiliga 5 ming tonna bioplastik mahsulotlar ishlab chiqarish rejalashtirilgan.

3-rasm. O'zbekistondagi qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilishdagi muammolar

2025-YIL 14-15-APREL

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

Bundan tashqari, Samarqand viloyatida g'alla somonidan hayvon yemlari ishlab chiqarish loyihasi ishga tushirilib, bu loyiha yiliga 10 ming tonnadan ortiq yem ishlab chiqarish imkonini yaratgan.

Chiqindilarni monetizatsiya qilishdagi muammolar

O'zbekistonda qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish jarayonida quyidagi muammolar mavjud:

- Qayta ishlash infratuzilmasining yetishmovchiligi – mavjud zavod va korxonalar chiqindilarni to'liq qayta ishlash quvvatiga ega emas. Bu esa qayta ishlash jarayonining samaradorligini pasaytiradi.

- Moliyaviy resurslarning cheklanganligi – fermer va tadbirkorlar uchun chiqindilarni qayta ishlashga yo'naltirilgan imtiyozli kreditlar va grantlar yetarli darajada mavjud emas. Bu resurslar yetishmasligi, yangi investitsiyalarni jalb qilishda to'siqlar yaratadi.

- Bozor talabining nisbatan sustligi – organik o'g'itlar va bioplastik mahsulotlar bozori rivojlanayotgan bo'lsa-da, an'anaviy mahsulotlar bilan raqobat qilishda qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Organik mahsulotlarga bo'lgan talabning o'sishi uchun yetarlicha marketing va targ'ibot ishlari olib borilmayapti.

XULOSA

Qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish va sirkulyar iqtisodiyot sharoitida marketing strategiyalari qishloq xo'jaligi sektori va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Bunday chiqindilarni samarali ishlatish, ulardan foyda olish va ularni qayta ishlash, resurslarni tejashga, chiqindilarni kamaytirishga, va atrof-muhitni himoya qilishga yordam beradi. Sirkulyar iqtisodiyot tamoyillari asosida qishloq xo'jaligi chiqindilarini qayta ishlash va sotish jarayonlarida zamonaviy marketing strategiyalarini qo'llash, bozorda raqobatni oshiradi, yangi biznes imkoniyatlarini yaratadi va iqtisodiy samaradorlikni ta'minlaydi.

Marketing strategiyalari qishloq xo'jaligi chiqindilarining qiymatini oshirish, ularni to'g'ri auditoriyaga yetkazish va boshqarish orqali resurslarni yanada samarali ishlatishga yordam beradi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirishda yangi texnologiyalar va innovatsiyalarni joriy etish, ekologik mahsulotlarni targ'ib qilish, hamda qayta ishlash va tiklash jarayonlarini yaxshilash muhim o'rin tutadi. Sirkulyar iqtisodiyotning asosiy maqsadi - resurslarni uzoq muddat davomida samarali ishlatish va atrof-muhitga kam zarar yetkazishdir, bu esa o'z navbatida iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi.

Demak, qishloq xo'jaligi chiqindilarini monetizatsiya qilish va marketing strategiyalarini sirkulyar iqtisodiyot asosida rivojlantirish nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki ekologik barqarorlikni ta'minlashga ham katta hissa

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya qo'shadi. Bu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun samarali hamkorlik va yangi yondashuvlar zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati :

1. <https://stat.uz/uz/>
2. <https://www.ifrs.org/>
3. <https://www.worldbank.org/>
4. QM Matyakubovna. THE CONTEMPORARY TRENDS IN THE DIGITALIZATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR AND THE SOCIO-ECONOMIC SPHERE. Science and innovation 3 (Special Issue 42), 156-160
5. KM Matyakubovna, SF Kamolovna. O'ZBEKISTONDA YASHIL IQTISODIYOTNI JORIY ETISHNING IMKONIYATLARI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI. Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting 4 (07), 214-221
6. Bebudovna, Boltayeva Shaxnoz. "ATROF-MUHITNING IFLOSLANISHI VA INSON SALOMATLIGIGA TA'SIRI." *SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH* 2.17 (2024): 10-12.
7. Bebudovna, Boltayeva Shaxnoz, Abduhakimov Nurbekjon Nuriddin o'g'li, and Xo'jaqulov Ramozon Saloxiddinovich. "OZBEKISTONDA AGROTURIZMNI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI." *INNOVATIVE DEVELOPMENTS AND RESEARCH IN EDUCATION* 3.25 (2024): 172-175.
8. Саидова, Ф. К. (2016). Современное состояние и направления развития аграрного сектора Республики Узбекистан. In *СОВРЕМЕННОЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ ПРИРОДНОЙ СРЕДЫ И НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ* (pp. 3673-3675).
9. Khurramov, O. K., Fayzieva, S. A., & Saidova, F. K. (2019). Features of electronic online market in tourism. *Вестник науки и образования*, (24-3), 18-20.
10. Saidova, F. K. (2020). FACTORS AFFECTING THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL TOURISM. In *International scientific review of the problems of economics, finance and management* (pp. 74-81).
11. AO Axmedov. ZAMONAVIY IQTISODIYOTNING YASHIL RIVOJLANISHINI BOSHQARISH TAMOIYILLARI VA MEXANIZMLARINI O'RGANISHNING NAZARIY VA USLUBIY ASOSLARI. Inter education & global study, 171-178
12. AO Axmedov. YASHIL IQTISODIYOT FANINI O'QITISH KONTEKSTIDA YASHIL IQTISODIYOTNING ZAMONAVIY AMALIYOTLARI VA TEXNOLOGIYALARINI TAHLIL QILISH. Inter education & global study, 96-104

"O'zbekistonda barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish va yashil iqtisodiyotni rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari" mavzusida Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya

13. Джураева Д. Д., Джураева Л. Р., Ниязов Л. Н. Мотивация как фактор развития потенциала учащихся в высших технических учебных заведениях //Актуальные проблемы социологии молодежи, культуры, образования и управления. Т. 3.—Екатеринбург, 2014. – 2014.

14. Джураева Д. Д. К., Бердиева З. М. Культурное наследие как фактор развития человеческого потенциала (на примере Узбекистан) //Ученый XXI века. – 2016. – Т. 25.

